

УДК 159.923

Тетяна ЯБЛОНСЬКА

*доктор психологічних наук, старший науковий співробітник,
асистент кафедри психології розвитку Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
старший науковий співробітник ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики»,
м. Київ, Україна
e-mail: t_yablonska@ukr.net*

ЧИННИКИ САМОРОЗВИТКУ СТУДЕНТА В РАКУРСІ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглядається проблема саморозвитку студента в контексті завдань реформування сучасної системи вищої освіти. Розглянуто розуміння саморозвитку особистості та інших самотворчих процесів – самовдосконалення, самовиховання, самоосвіти. Показано, що сучасні освітні реформи спрямовані на становлення студента як суб'єкта власного саморозвитку. Розглянуто засоби активізації саморозвитку студента у навчальному процесі вищого навчального закладу, зокрема врахування індивідуально-психологічних особливостей, актуалізація пізнавальних мотивів, використання інтерактивних форм навчання, психолого-педагогічні технології, спрямовані на розвиток мотивації, самостійності, креативності студентів, запровадження освітньої фасилітації у навчальному процесі.

Ключові слова: саморозвиток, самотворення, самовдосконалення, самоосвіта, самовиховання.

Зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві, потребують постійного вдосконалення системи вищої освіти і наближення її змісту, форм і методів до потреб сьогодення. Вітчизняна система вищої освіти перебуває в процесі реформування за європейським взірцем, що націлене на входження її до європейського освітнього простору шляхом приведення до відповідних стандартів і критеріїв. Водночас процес реформування, оснований на інтенсивному упровадженні нових стандартів в систему навчання і адаптації європейських норм до особливостей українських реалій, не завжди є послідовним. Як зазначають вітчизняні дослідники, сучасна вища освіта в Україні виступає швидше гібридом болонської й радянської освітніх систем, наслідком чого є продовження стрімкого падіння якості освіти, нерозуміння цінностей реформи багатьма викладачами і студентами [8].

Розглядаючи зміст і основні вектори реформування вищої освіти, науковці підкреслюють, що в цьому процесі необхідна насамперед зміна інформаційно-діяльної моделі освіти на діяльно-ціннісну, яка передбачає значну самостійність і самоактивність студента. Тож особливого значення набуває орієнтація вітчизняної системи вищої освіти на розвиток і саморозвиток майбутнього фахівця. Відтак актуальним стає пошук нових психолого-педагогічних підходів і технологій, які сприяли б створенню середовища, що сприяє активізації саморозвитку особистості студента.

У психологічній науці вивчення саморозвитку особистості та пов'язаних із ним самотворчих процесів активізувалося впродовж останніх років,

хоча суттєвими складнощами на шляху дослідження цих складних процесів і феноменів є недостатня розробленість їх теоретико-методологічних основ та методичного інструментарію. Проблема саморозвитку та різних його аспектів вивчається в контексті самотворення особистості (М. Боришевський, С. Bühler, Л. Сердюк та ін.), дослідження суб'єкта саморозвитку (С. Кузікова), самовиховання особистості (Ю. Орлов), самовдосконалення (Т. Яблонська) та ін.

На думку М. Боришевського, самотворення, як вибудовування себе, своєї самості, має дієвий характер, характеризується органічним проникненням у різні вияви активності, поведінки та діяльності особистості. Будучи однією з умов гармонійного розвитку особистості, самотворення є внутрішнім, діяльним началом, стрижневою сутнісною здатністю, що забезпечує можливість безперервних змін у структурі особистості як динамічної, саморегульованої та відкритої системи. Самотворення є самосуб'єктною активністю, яка передбачає відносно високий рівень розвитку особистості, зокрема вагому представленість у її структурі таких утворень, як моральні переконання, сформованість світоглядних орієнтацій, наявність структурованої Я-концепції, розвиненість системи саморегуляції та інших компонентів, що засвідчують достатньо високий рівень розвитку особистості як відкритої соціально-психологічної системи, котра перебуває в стані постійного саморозвитку (М. Боришевський) [2].

Саморозвиток особистості розглядається С. Кузіковою як свідомо, цілеспрямована і керована активність особистості, мета якої полягає в

самоzmіні в позитивному напрямі, що і забезпечує особистісне зростання, самовдосконалення. Межі психологічного простору саморозвитку особистості задаються, з одного боку, цілями та особистісними смислами, з іншого – ресурсними можливостями особистості (потенціалом саморозвитку), а наповнюють його особистісні переживання-ставлення [6].

Проблема саморозвитку особистості знаходить багато перетинів з іншими проблемами психології, зокрема з проблемою самодетермінації, самоефективності особистості. Так, в руслі теорії самодетермінації [7] самотворення трактується як цілісний, самодетермінований, складно організований феномен, що опосередковується комплексом параметрів особистості, зокрема цінністю саморозвитку, цілісністю сприйняття життєвого шляху, самоприйняттям, вірою в свої сили, готовністю до самоzmін тощо. Здатність до самодетермінації, саморозвитку, самовдосконалення та самотворення, на думку Л. Сердюк, реалізується тоді, коли особистість стає справжнім суб'єктом. При цьому рушійні сили особистісного розвитку локалізовані у самій особистості, а зовнішні чинники втрачають свою програмуєчу роль [9].

Вищою формою усвідомленого саморозвитку особистості, на думку багатьох науковців, виступає процес самовдосконалення особистості як процес свідомого, керованого самою особистістю розвитку, в якому в суб'єктивних цілях та інтересах самої особистості цілеспрямовано формуються й розвиваються її якості та здібності (Л. Батліна, М. Боришевський, О. Єрахторіна). Підкреслюється, що самовдосконалення пов'язане з усвідомленням особистісного ідеалу й відповідним формуванням образу ідеального Я, що спонукає суб'єкта до самоzmіни. У центрі уваги дослідників опиняються психічні механізми самопізнання й самосвідомості особистості, провідні мотиви, які спонукають до її саморозвитку і самовдосконалення, а також процеси, що забезпечують його ефективність (самоконтроль, самооцінка, самоорганізація).

У структурі процесу самовдосконалення виокремлюються самопізнання, самопроєктування, самовиховання, самоосвіта, самоактуалізація (О. Єрахторіна, Л. Калашнікова, О. Іванова). Початком самовдосконалення особистості є процес її самопізнання, в результаті якого формуються унікальні образи Я-реальне та Я-ідеальне. Усвідомлення індивідом власної недосконалості й прагнення наблизитися до ідеалу стає поштовхом до самовдосконалення; при цьому особистість має поставити мету і окреслити конкретний план її досягнення. Основними видами діяльності особи-

стості в напрямку реалізації поставлених завдань є самовиховання й самоосвіта, в процесі яких відбувається здобуття нових знань, умінь, розвиток тих чи інших якостей за допомогою спеціальних прийомів і методів роботи над собою. Завершальною ланкою виступає самоконтроль і самокорекція, коли суб'єкт визначає, чи була досягнута поставлена мета самовдосконалення, окреслює нові завдання свого розвитку або коригує ті цілі й завдання, яких не вдалося досягти [5].

Серед чинників саморозвитку, самовдосконалення особистості важливе місце посідають вікові та індивідуально-психологічні особливості. Емпіричне дослідження особливостей самовдосконалення в підлітковому та юнацькому віці підтвердило, що в юнацькому віці відбувається активізація цього процесу, пов'язана з розвитком самосвідомості особистості, необхідністю особистісного і професійного самовизначення. Виявлено, що процес самовдосконалення особистості має виразне індивідуально-психологічне забарвлення, що визначається насамперед особливостями характеру, самосвідомості та мотиваційно-ціннісної сфери особистості. Так, найбільш мотивовані до самовдосконалення підлітки та юнаки, які характеризуються впевненістю в собі, інтернальним локусом контролю, схильністю до співробітництва, гнучкістю, комунікабельністю, дружельюбністю по відношенню до навколишніх [12].

У період студентства важливими чинниками саморозвитку, самовдосконалення виступають психологічні особливості й завдання вікового розвитку: осмислення й переосмислення власної ролі в системі соціальних відносин, пошук сенсу життя, процес набуття ідентичності та формування перспектив майбутнього, зорієнтованість на особистісне й професійне самовизначення, які роблять цей період сенситивним до саморозвитку. Широкі можливості для саморозвитку студентів надає начальна-професійна діяльність.

Метою статті є аналіз чинників саморозвитку особистості студента в контексті реформування системи вищої освіти.

Як відомо, формування особистості передбачає три основні компоненти: вплив соціального середовища; цілеспрямований виховний вплив суспільства на особистість через соціальні інститути; свідомий, цілеспрямований вплив суб'єкта на себе – саморозвиток, який реалізується через самоосвіту та самовиховання. Перші два компоненти мають об'єктивний характер, третій – суб'єктивний, оскільки охоплює процеси, що відбуваються у свідомості людини. В сучасних умовах саморозвиток, самовдосконалення майбутнього фахівця набуває особливого значення.

В системі вищої освіти багатьох розвинених країн цінності саморозвитку, самоосвіти, самовиховання давно стали беззаперечними. Сьогодні затребуваним є той фахівець, який не тільки систематично поповнює свої знання, а й творчо використовує їх при розв'язанні професійних проблем. Набуті знання швидко застарівають, якщо їх не оновлювати, тож головним для спеціаліста стає самостійний пошук і відбір наукової інформації, яка необхідна йому для подальшого вдосконалення в професійній діяльності. Саме тому актуальною є проблема розвитку в майбутніх фахівців бажання і вміння вчитися самостійно протягом усього трудового життя.

Отже, значущою складовою становлення особистості майбутнього професіонала стає процес саморозвитку, що охоплює різні аспекти (самовдосконалення, самоосвіта, самовиховання). Ці процеси лише тоді можна назвати самотворчими, коли вони є свідомими діями особистості, в яких вона є активним суб'єктом самоосвіти, морального, трудового, фізичного, естетичного саморозвитку. Таким чином, сучасні зміни в системі освіти висувають на перший план комплекс проблем, пов'язаних із визнанням самооцінки особистості, формуванням її самосвідомості, створенням умов для самовизначення і саморозвитку. Тож тенденції розвитку сучасної освіти характеризуються чітко позначеним переходом у стосунках між викладачем та студентом від суб'єкт-об'єктних до суб'єкт-суб'єктних стосунків [10].

Саме тому більшість принципів і положень, на яких базується сучасна вища освіта, спрямовані на забезпечення розвитку і саморозвитку майбутнього професіонала. Так, важливим вектором вищої освіти є її *гуманітарна спрямованість*, що передбачає поєднання високого професіоналізму фахівця з розумінням наслідків своєї діяльності для суспільства, відповідальністю перед ним. Підготовка фахівця з вищою освітою повинна забезпечити становлення його як особистості, людини гуманної, відповідальної, з розвиненими громадянськими та моральними якостями.

Сучасне розуміння завдань вищої освіти передбачає поєднання *принципів науковості, доступності, активності*, що вимагає опори на реальний рівень знань та вмінь студентів, поступове підвищення складності навчального матеріалу; добору таких методів, які б дозволяли не просто повідомляти інформацію, а стимулювати власну пошукову активність студентів. За таких умов функція викладача істотно змінюється – з інформаційної і контролюючої на фасилітативну, консультативну, що стимулює студентів до самостійного вивчення наукових проблем. Отже, у світлі

сучасних вимог розвиток особистості майбутнього професіонала постає центром навчально-виховного процесу у виші, а повага до особистості студента, розуміння його запитів, інтересів, довіра до нього визначаються як засади педагогічного процесу.

Суттєва зміна функції вищого навчального закладу полягає у тому, що навчальний заклад мобілізує студентів, а не просто забезпечує викладання, як раніше. Якщо радянська парадигма навчання передбачала розробку програм і курсів з подальшою трансляцією їх студентам, то нова передбачає створення середовища, спрямованого на самопідготовку, поетапну оцінку знань, роботу з кожним студентом [8]. Реалізувати такий підхід неможливо без *урахування вікових та індивідуально-психологічних особливостей студентів* з метою максимального розвитку позитивних і подолання негативних індивідуальних рис особистості, забезпечення на цій основі підвищення якості навчання, особистісного і професійного розвитку.

Таким чином, сучасне трактування мети освіти передбачає виховання в молоді готовності до систематичного засвоєння динамічно змінюваних знань, актуалізації у неї потреби у саморозвитку, самовдосконаленні. Ці ідеї конкретизуються зокрема у таких завданнях:

- готувати фахівців до подальшої самостійної безперервної самоосвіти, озброїти їх методами теоретичного мислення й наукового пізнання;
- навчити орієнтуватися в постійно зростаючому потоці інформації;
- виховувати потребу в саморозвитку, подальшій самоосвіті та професійному самовдосконаленні;
- вдосконалювати психолого-педагогічні технології для забезпечення ефективної професійної підготовки студентів, їх особистісного і професійного розвитку.

Безперечно, основою саморозвитку студента є мотивація, що необхідно враховувати у навчальному процесі ВНЗ. Для того, щоб студент посправжньому заглибився в роботу, потрібно, щоб завдання, які ставляться перед ним в процесі навчальної діяльності, не тільки були зрозумілими, але й внутрішньо прийнятими ним, стали значущими для студента, а отже, знайшли відгук і опору в його переживаннях.

У навчально-виховному процесі провідною формою активності студента стає самостійна робота [8], яка покликана сприяти становленню студента як суб'єкта власного саморозвитку, професійного становлення. При цьому самоосвітня діяльність студента має такі специфічні особливості.

По-перше, самоосвіта студентів пов'язана з продуктивним навчальним процесом. Це дає змогу визначити основні шляхи методичного впливу на самоосвіту студентів: удосконалення навчального процесу та його інтенсифікація, різноманітна діяльність щодо підвищення професійної спрямованості майбутніх фахівців.

По-друге, самоосвіта студентів залежить від стійкості пізнавальних інтересів і практичної діяльності, в якій вони бажають самореалізуватися. Це свідчить про необхідність проводити спеціальну роботу для розвитку внутрішньої мотивації – пізнавальної, мотивів досягнення, самореалізації, чого можливо досягти за допомогою змісту, використання проблемно-пошукових, діалогічних та інтерактивних методів у навчанні, його практичній орієнтованості.

По-третє, самоосвіта студентів виконує декілька функцій: сприяє закріпленню та поглибленню результатів навчальної діяльності, задоволенню пізнавальних інтересів тих, хто навчається, є засобом підготовки до майбутньої професії, засобом самоствердження в очах однолітків та викладачів.

Отже, самоосвіта студентів є вагомою складовою їх успішної професійної підготовки, передбачає розумову культуру і спеціальні вміння. Саме опора на активність студентів стає важливою основою сучасного підходу при спрямовуючій та стимулюючій ролі викладача: студент повинен бути суб'єктом творчої пізнавальної діяльності, який чітко усвідомлює ціль навчання, планує і організовує свою роботу, здійснює її самоаналіз і самоконтроль, усвідомлює відповідальність за результати навчально-пізнавальної діяльності.

Ще одним чинником стимулювання саморозвитку студента у вищій школі є істотна зміна комунікативної ролі викладача, який перестає бути джерелом знань або просто їх транслятором для студентів. Завданням сучасного викладача є створення умов для того, щоб студент мав можливість отримувати власний досвід, розвивати дослідницькі, комунікативні та організаторські компетентності, планувати і здійснювати дослідницьку діяльність, приймати рішення і нести відповідальність за них. По суті, традиційна роль викладача як наставника і транслятора знань трансформується у роль фасилітатора, модератора, тьютора [3]. Розуміння освітньої фасилітації, яка є істотно новим підходом у системі вищої освіти, можливе, на думку О.Бульвінської, в рамках трьох основних підходів.

1) Освітня фасилітація, як тип педагогічної взаємодії, пов'язана зі створенням сприятливих умов для саморозвитку та самореалізації суб'єктів освіти (як викладача, так і студента). Сутністю фасилітації є гуманні ціннісно-змістові освітні

відносини, спрямовані на створення атмосфери доброзичливості, довіри, відкритості, взаємоприйняття, взаємоповаги, співпереживання, толерантності, а також створення умов для саморозвитку, самовдосконалення кожної особистості для реалізації особистісно значущих цілей у процесі навчання [1; 11]. Викладач-фасилітатор спонукає студентів до пошуку рішень, дає їм повну свободу в цьому пошуку і право вибору власного рішення; такий підхід сприяє розвитку особистості студента, підвищує рівень його креативності і відповідальності.

2) Фасилітатор – комунікативна рольова позиція педагога, яка віддзеркалює стратегію його взаємодії зі студентами, спрямовану на мотивацію, стимулювання, організацію діяльності студентів, їх підтримку і супровід на різних етапах освітнього процесу. На етапі ознайомлення з новою інформацією або інструктування студентів перед початком практичного відпрацювання професійних умінь викладач виконує традиційну роль: організовує, викладає нову інформацію, демонструє, керує діяльністю студентів. Під час самостійної роботи студентів викладач виконує роль фасилітатора: консультує, адаптує завдання до особистісних якостей кожного студента, створює комфортну атмосферу на занятті, заохочує студентів брати участь у дослідницьких завданнях, спонукає студентів самостійно здійснювати пошук необхідної інформації, розв'язання поставлених завдань, самостійно ставити нові завдання. Така взаємодія активізує пізнавальні мотиви, допитливість кожного студента, сприяє самостійності й продуктивності його роботи.

3) Фасилітація – це специфічний вид педагогічної діяльності викладача, окрема педагогічна професія, що відрізняється від традиційної викладацької. Як правило, такий підхід існує в неформальній освіті: у сфері проведення тренінгів, семінарів, андрагогіці, соціально-психологічній роботі, бізнесі. Основним завданням фасилітатора є не навчання, а скоріше супровід студентів (слухачів) в їхньому особистому розвитку, заохочення ділитися своїми ідеями, ресурсами і думками, мислити критично, щоб розв'язати певну проблему, прийти до спільного рішення, підвищити майстерність [3].

Тож, виходячи із сучасних пріоритетів вищої освіти, викладачеві необхідно враховувати, що активізації саморозвитку студентів можна досягти, якщо:

- пам'ятати, що знання можуть стати надбанням особистості лише в результаті свідомої самостійної діяльності. Тому слід навчати так, щоб студент розумів що, чому і як треба діяти, не виконував вказівок викладача формально;

- спиратися на інтереси студентів і одночасно формувати мотиви учіння, зокрема пізнавальні потреби, професійні нахили та інтереси;
- поєднувати традиційні та інтерактивні методи навчання;
- стимулювати участь студентів у колективних формах навчальної роботи (дискусіях, семінарах, ділових іграх тощо);
- раціонально, у відповідності до пізнавальних інтересів студентів, організовувати їх самостійну, науково-дослідну роботу;
- здійснювати проекцію вивченого навчального матеріалу на конкретну професійну діяльність студентів;
- залучати студентів до вирішення проблемних ситуацій, процесу пошуку і вирішення наукових і практичних задач, здійснюючи фасилітацію цього процесу.

Завданням сучасного викладача стає не стільки інформування, скільки орієнтація студентів у системі наукового знання, де серед розмаїття під-

ходів кожний зможе обрати те, що найбільш відповідає його поглядам, інтересам, устремлінням; допомога студентам в опануванні загальних принципів наукового знання, методів і технік пізнання, самопізнання, саморозвитку.

Отже, саморозвиток особистості майбутнього професіонала в умовах вищого навчального закладу є одним із провідних завдань сучасної системи вищої освіти. Врахування індивідуально-психологічних особливостей, актуалізація пізнавальних мотивів, використання інтерактивних форм навчання, психолого-педагогічні технології, спрямовані на розвиток мотивації, самостійності, креативності студентів, запровадження освітньої фасилітації у навчальному процесі мають широкі можливості для активізації саморозвитку студента під час навчання у вищому навчальному закладі. Перспективним є дослідження впливу освітньої фасилітації на результативність професійного становлення особистості.

Список використаних джерел

1. Авдєєва І. М. Принципи педагогічної фасилітації / І. М. Авдєєва // Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – Вип. 26. – В 4-х т. – Т. 1. – К.: Главник, 2005. – С. 24 – 28.
2. Боришевський М. Й. Самотворення особистості: соціально-психологічна сутність, детермінанти становлення та розвитку / М. Й. Боришевський // Проблеми загальної та педагогічної психології: зб. наук. праць Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України [за ред. С. Д. Максименка]. – К., 2012. – Т. XIV, ч.1. – С. 28-35.
3. Бульвінська О. Сутність освітньої фасилітації: основні теоретичні підходи / Особистість студента і соціокультурне середовище університету в суспільному контексті: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (2 червня 2017 р., Київ). – К., 2017. – 153 с. – С. 124-127
4. Єрахторіна О. М. Самовдосконалення особистості у науковій рефлексії і реалізації біографічних проектів: монографія / Ольга Єрахторіна. – Х.: Вид-во Іванченка І. С., 2013. – 215 с.
5. Калашникова Л. М., Іванова О. І. Самовдосконалення як особливий вид діяльності особистості / Л. М. Калашникова, О. І. Іванова // Педагогіка і психологія: зб. наук. пр. ХНПУ ім. Г. Сковороди. – Харків, 2013. – №43. – С.73-82.
6. Кузікова С. Б. Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці: монографія / С. Б. Кузікова. – Суми: Вид-во «МакДен», 2012. – 410 с.
7. Ryan R. M. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development and well-being / R. M. Ryan and E. L. Deci // American psychologist. – 2000. – vol. 55. – № 1. – P. 68-78.
8. Рощина Л. О., Захаров О. О. Реформування системи вищої освіти в Україні й самореалізація студента / Реформування системи вищої освіти в Україні / Наука. Суспільство. Релігія. – №1. – 2011. – С.89-93
9. Сердюк Л. З. Самотворення особистості як цілісний самодетермінований феномен // Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Ін-ту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Випуск 38. – Миколаїв, 2015. – С. 582. – С. 422-431.
10. Скотна Н., Стець В. Напрямки та шляхи оптимізації системи вищої освіти в дискурсі формування національної еліти / Особистість студента і соціокультурне середовище університету в суспільному контексті: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (2 червня 2017 р., Київ). – К., 2017. – 153 с. – С.109-118.
11. Шевченко К. О. Педагогічна фасилітація у контексті професійної компетентності вчителя / К. О. Шевченко // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Психологічні науки. – 2014. – Вип. 2.13. – С. 258-263.
12. Яблонська Т. М. Вікові та індивідуально-психологічні особливості як чинник самовдосконалення особистості // Проблеми гуманітарних наук: зб. наук. пр. Дрогобицького держ. пед. ун-ту імені Івана Франка. Серія „Психологія”, ред. кол. Н. Скотна (гол. ред.), І. Галян (ред. розд.) та ін. – Дрогобич: Вид. відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2015. – Вип. 37. – 284 с. – С.28-39.

Яблонская Т. Н. Факторы саморазвития студента в ракурсе реформирования системы высшего образования

В статье рассматривается проблема саморазвития студента в контексте реформирования современной системы высшего образования. Рассмотрено понимание саморазвития личности и других самотворческих процессов – самосовершенствования, самовоспитания, самообразования. Показано, что современные образовательные реформы направлены на становление студента как субъекта собственного саморазвития. Рассмотрены средства активизации саморазвития студента в учебном процессе

ВНЗ, в частности учет индивидуально-психологических особенностей, использование интерактивных форм обучения, актуализация познавательных мотивов, психолого-педагогические технологии, направленные на развитие мотивации, самостоятельности, креативности студентов, внедрение образовательной фасилитации в учебном процессе.

Ключевые слова: саморазвитие, самосозидание, самосовершенствование, самообразование, самовоспитание.

Yablonska T. Factors of student's self-development in the context of the reforming of higher education system

The article considers the problem of student self-development in the context of the tasks of the modern reforming of higher education system. The understanding of self-development of the personality and other self-creative processes – self-improvement, self-education, self-education is considered. It is shown that modern educational reforms are aimed at the formation of a student as a subject of self-development. The means of activating self-development of a student in the educational process of a higher educational institution, in particular, the consideration of individual psychological peculiarities, actualization of cognitive motives, the use of interactive forms of learning, psychological and pedagogical technologies aimed at the development of motivation, autonomy, creativity of students, and the introduction of educational facilitation in the educational process are considered.

Key words: self-development, self-creation, self-improvement, self-education, self-education.

Стаття надійшла до редколегії 10.04.2018

УДК 373.3.015.311:316.72

Світлана ЯКИМЕНКО

*кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри початкової освіти
Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського,
м. Миколаїв, Україна*

e-mail: yakymenkosi@ukr.net

Наталія ІВАНЕЦЬ

*викладач кафедри початкової освіти Миколаївського національного університету
імені В. О. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна*

e-mail: ivanetsnata09@gmail.com

**УМОВИ ФОРМУВАННЯ УЯВЛЕНЬ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
ПРО БАГАТОГРАННІСТЬ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ ТА СВІТІ ЗАГАЛОМ**

У статті визначено умови формування уявлень учнів початкової школи про культурне різноманіття світу. Наголошується на тому, що особливій уваги потребує моральне і культурне виховання учнів для забезпечення гуманного співіснування поряд різних етнічних груп. У даній науковій праці автор наголошує на тому, що національна школа є культурологічною установою, яка через навчання та виховання підростаючих поколінь сприяє відродженню національної культури, її збереженню та подальшому розвитку, забезпечує у дітей та юнацтва загальнолюдських цінностей, високих громадянських якостей. Мультикультурна школа – нова модель в системі освіти і, на думку автора, найбільш оптимальна для вирішення етнопсихологічних і етнокультурних проблем, орієнтована на реалізацію державних вимог і завдань. Учень такої школи повинен відповідати таким критеріям – уміти проявляти особистісні якості в умовах сучасного мультикультурного соціуму і володіти певними знаннями і творчими вміннями.

Ключові слова: культура народу, етнічні групи, культура міжособистісних стосунків, мультикультурне виховання, поліетнічне середовище, етнопсихологічні особливості.

В умовах інтеграції України до загальноєвропейського співтовариства дедалі більшої гостроти набуває проблема виховання культури міжнаціонального спілкування особистості. Законодавство України забезпечує збереження ідентичності та культурної самобутності національних меншин. Витим, існуючі протиріччя між чинним законодавством та реальним забезпеченням прав різних етносів на місцях вимагають формування ме-

ханізмів реалізації державної національної політики, головними завданнями якої є налагодження міжособистісних стосунків, досягнення високої культури міжетнічних взаємин, прищеплення шанобливого ставлення до культури, звичаїв, традицій усіх народів, які населяють Україну.

Школа, яку успадкувала молода українська держава, опинилася в ситуації кризи, негативні наслідки котрої залишаться відчутними ще